

جنگ ایران و لیدی

بستم

سرنگ ساد محسن شتقای

از جنگهای عهد قدیم کشور
شاهنشاهی ایران آنکه بیش از
همه مورد توجه است جنگ ایران
ولیدی بفرماندهی کورش بزرگ
سردودمان سلسله هخامنشی
میباشد: گزنفون مورخ مشهور
یونانی در اطراف این جنگ
مطالعات و تحقیقات زیادی نموده
و اساس کتاب خود را بر روی این
مطالعات قرار داده است

رجحان روایات این مورخ
بر دیگران در این است که گزنفون
علاوه بر مطالعه و بررسی های
محلی شخصان نظامی بوده و نظریات
خود را بشکل تعلیمات سودمندی
برشته تحریر در آورده است
سرداران نامی از قبیل ناپلئون
بنابارت و ژنرال ارتور پوشه و
غیره از مطالعه دقیق این جنگ
خودداری نکرده اند.

علل جنگ

بنا بشرح تواریخ علت جنگ بدین قرار بوده که کورش (درسنه ۵۵۰ ق م) از پرس بر علیه مدی قیام نموده و در نبرد (پاسارگارد) قوای دولت مدر اشکست داده و اکباتان را متصرف میشود.

سقوط دولت بزرگ آن دوره مثل مد بدست کورش باعث نگرانی و ترس دولتهای آسیای غربی گردیده از جمله دولت لیدی که با دولت مد عقدا اتحاد و دوستی داشته سخت در هراس شده و تصمیم میگیرد: تا کار کورش بالا نکرفته او را از بین ببرد لذا از دول بابل و مصر استمداد و به شهرهای یونان جهت استخدام داوطلبین مامورینی اعزام میدارد.

ضمنا جهت استفاده از اصل غافلگیری منتظر رسیدن قوای درخواستی نشده و بسرعت اردوئی تجهیز و از رود هایس (قرنل آیرماق) تجاوز و بخاک کاپادوس حمله می نماید.

فبره پتریوم

پس از حمله قوای دولت لیدی کوروش با قوای موجود به مقابله شتافته و در محل پتریوم قوای طرفین باهم رو برو میشوند و پس از جنگ سختی کوروس با وجود فزونی عده موفقیت نیافته و در مقابل دشمن قوی پنجه بداخل خاک خود عقب نشینی مینماید (۵۴۷ ق م)

در ضمن کوروش نیز تعاقب دشمن را مناسب ندیده و جنگ بدون اخذ نتیجه پایان میابد. کوروش برای تعرض سال آتی بمطیع ساختن طوایف آن حدود پرداخته و جهت جبران کمبود قوا بتقویت روحیه افراد تحت امر خود می پردازد و از گفته های معروف اوست.

«سپاهی که افسران و افراد آن ایمان پیدا کرده باشند که فتح و ظفر فقط در سایه کوشش و فداکاری فردا فردا آنان حاصل خواهد شد بلاشک به کارهای درخشانی نائل می آید چه با پیدایش این عقیده احدی از وظیفه خود شانه

خالی نمیکنند و وحدت مساعی که شرط اصلی موفقیت است در سرتا سر سپاه حکمفرما میشود.

برعکس در سپاهی که هریک از افسران و افراد آن از زیر بار مسئولیت گریزان باشند و هر کسی باتکاء کار دیگران در ادای وظیفه خود سستی و بی‌علاقگی نشان بدهد چنین سپاهی محکوم به ناتوانی است.

کوروش تنها باین نصایح اکتفا نکرده بلکه شروع بتشویق افسران نموده و مقیاس ارزش و قابلیت هر فرماندهی را از ارزش عده ابواب جمع‌سی او میسنجد و بزرگترین امتیازات برای افسرانی قائل میشود که عده‌های خود را بهتر از دیگران تعلیم و تربیت نمایند و در تعلیمات نیز توجه خود را بایجاد صورت بندی‌های ساده و سهل‌التغییر معطوف مینماید.

در ضمن به تجهیزات نیز توجه نمود و اسلحه تعرضی پیاده نظام را نیزه و شمشیر و تبرزین و اسلحه تدافعی را سپر کوچک و جوشن به‌سینه قرار میدهد. بر مبنای تجربیات نبرد پتریوم عده سواره نظام از ۲/۰۰۰ نفر به ۱۰/۰۰۰ نفر میرساند و دو رسته جدید و ارا به‌های داسدار که دارای چرخهای محکم و در انتهای میله چرخها چهار داس تعبیه شده و رانندگان ارا به سراپا غرق آهن و پولاد بوده اضافه مینماید.

کوروش از کسب اطلاعات از وضع دشمن نیز غفلت نکرده و برای تهیه نقشه از اطلاعات میزان قوا و نیات جنگی دشمن استفاده مینماید و علاوه از اعزام جاسوسان از وجود مأمورین سیاسی دول بیطرف هم استفاده مینماید.

و همچنین به یکی از سرداران بزرگ و نامی خود بنام (آراسب) دستور میدهد به عنوان پناهنده بطرف دشمن رفته و بهر تدبیری ممکن باشد اعتماد او را جلب و به نیات دشمن واقف شود.

اطلاعاتیکه سفیر هند میدهد معلوم میشود که قوای کرزوس بالغ بر ۳۰۰/۰۰۰ نفر و از این عده در حدود ۱۲۰/۰۰۰ نفر مصری بوده که دارای واحدهای ورزیده و جنگ دیده و سایر عده‌ها اکثراً فاقد ارزش جنگی میباشند.

مرکز تجمعات قوای کرزوس و متحدین در کنار رود یا کتل و بعداً به

طرف جلگه تمیره حرکت خواهند کرد ضمناً به تمام ولایات دستور داده شده که هر کس آذوقه وعلیق برای فروش دارد به تمیره حمل نماید . (تمیره بطور تقریب در شرق اسپارتای ترکیه بوده است)

بدین ترتیب محل تجمع قوای دشمن برای کوروش معلوم میگردد. پس از تکمیل اطلاعات فوق کوروش جهت جبران فزونی عده دشمن تصمیم به تعرض و عافلگیری مینماید چه اگر برتری قوای دشمن در میان افراد ارتش ایران انتشار مییافت باعث تزلزل روحیه شدید میشد لذا طی سخنرانی به افسران زیر دست خود چنین خطاب میکند .
چون قوای ما روحاً و جسماً و از حیث اسلحه و تجهیزات در بهترین وضعیت میباشد به عقیده من باید بلادرنگ حرکت کنیم تا حتی الامکان زودتر به مرکز تدارکاتی دشمن رسیده و از همه بالاتر دشمن را با ظهور ناگهانی خود مرعوب سازیم .

آراسب نیز مخفیانه از اردوی کروزس خارج و اطلاعات زیرین را گزارش مینماید .

قوای کروزس در عرض ۶ کیلومتر و به عمق ۳۰ صف قرار خواهند گرفت در ضمن مصریها بر حسب مرسومشان از صورت بندیهای مربع به عمق یک صد صف و جبهه صد نفری استفاده خواهند کرد .

نقشه جنگی کوروش

با اطلاعاتی که بدست کوروش رسیده چنین برآورد میکنند که او باید با دشمنی که دارای قوای سه برابر اوست مقابله نموده و غالب شود.
برای شاهنشاه ایران روشن بود که برای غلبه بر دشمن قوی تر لازم نیست که در همه جا و همه وقت بر او توفیق داشته باشد بلکه اگر بتواند در همان منطقه که دشمن مخصوصاً قوی تر است بروی برتری حاصل نماید امید موفقیت بیشتری خواهد داشت . لذا اساس طرح نبرد خود را روی همین فکر قرار میدهد .

برای اجرای این منظور آرایش خود را کوچک تر نموده و تقریباً عمود به جبهه انتخاب تا دشمن برای دورزدن آنها مجبور به حرکت دورانی طولانی شود.

یکی از سرداران ایران بنام آراسب که از توده های بزرگ قوای مصری اظهار نگرانی مینمودند خطاب بوی میگوید « من بیشتر مایل بودم که عمق صورت بندی مصریها بجای صد صف ده هزار صف میبود زیرا در این صورت ما بسا عده های بمراتب کمتری سروکار داشتیم و با صورت بندی فعلی اکثریت سپاهان مصری عملاً نمیتوانند در محاربه شرکت جویند و در ضمن قوای مصری همه دارای اسلحه سرد و از پشتیبانی اسلحه پرتابی محروم میباشند، بر طبق این بررسی آرایش قوای کوروش بشرح زیرین انجام میگردد.

در جلو جبهه خطی مرکب از صد ارابه داسدار.

در عقب این خط نصف پیاده نظام ممتاز پارسى به عمق ۱۲ صف پهلوهای این عده با سوار نظام پارسى پوشیده میشود.

در خط دوم و سوم زوبین اندازان و کمانداران قرا گرفته و از بالای سر خط اول تیر اندازی مینمایند.

در خط چهارم نصف دیگر پیاده نظام به عنوان احتیاط واقع میشوند.

بطور خلاصه آرایش جنگی کوروش بشکل سه ضلع مربعی بوده و قسمت بنیه ها و نقلیه در داخل این آرایش قرار میگیرند.

ولی تمام اهمیت این آرایش در این است که نقشه عملیات صحیحاً به موقع اجراء گذاشته شود بسدین جهت کلیه فرماندهان قسمت را احضار و طرح عملیات را جزء بجزء تشریح میکند و ماموریت هر يك از فرماندهان را بطور روشن معین مینماید و در ضمن صحبت سعی مینماید که تمام فرماندهان و قسمت را با اسم بخواند تا با آنها بفهماند که هر کدام را از نزدیک بخوبی میشناسد.

تمام فرماندهان با قلبی پر از اعتماد و محبت از خدمت کوروش مرخص میشوند.

فصل پنجم

اردوهای متخاصم به جلگه پر وسعت تمبره میرسند و با اتخاذ آرایش جنگی به مقابله هم حرکت مینمایند .

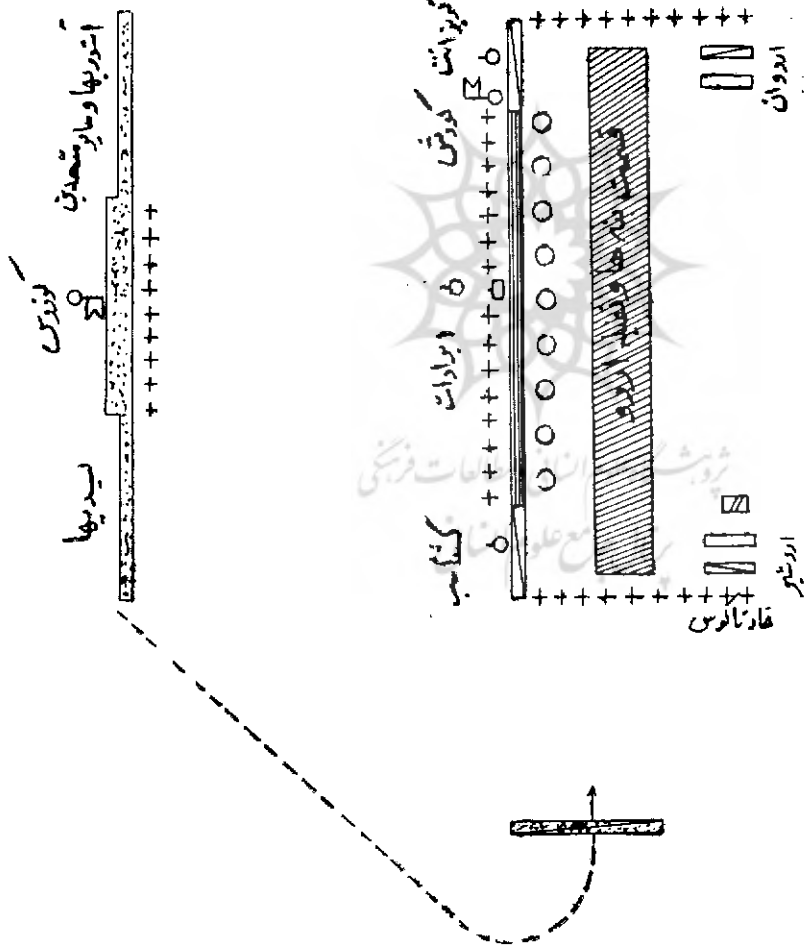
کوروش بدو پست فرماندهی خود را در جناح راست بین کریزانت و ارسام قرار میدهد کرزوس بمشاهده آرایش جنگی کوروش قوای خود را متوقف و از دو طرف شروع با اجرای مانور احاطه ای مینماید .

کوروش به حرکت دشمن متوجه شده ولی بدون اینکه در طرح خود تغییری بدهد بارسام دستور میدهد با قدمهای مساوی به تآنی پیشروی نماید و کریزانت با عده سوار خود از او متابعت نموده و پرچم فرماندهی را از نظر دور ننماید .

و ضمناً بآنها اطلاع میدهد که خودم هم بجائی خواهم رفت که اولین حمله باید از آنجا شروع شود .

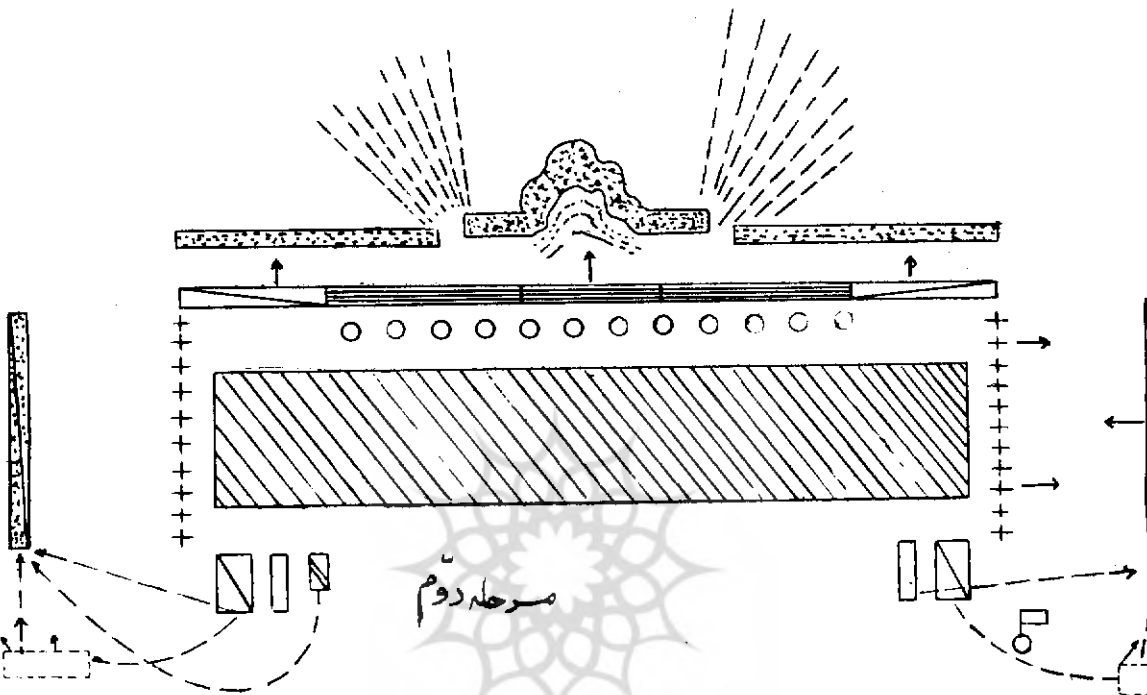
لذا از جلو جبهه ابرادات و بعد کشتاسب دستورات لازمه را میدهد و از جلوی ستون ارابه های جناح چپ گذشته به اردشیر و فارنا کوس دستور لازم میدهد .

بمحض اینکه او از انتهای جناح راست شروع بحمله نمود آنها هم حمله کنند . از پشت قسمت بنه ها و نقلیه عبور و پست فرماندهی خود را در انتهای ستون ارابه های جناح راست انتخاب مینماید . اما کرزوس چون میبیند که قلب قوای او در حال نزدیک شدن به دشمن در صورتیکه جناحین او دائماً رو بانهراف میروند لذا با علامت دستور میدهد که جناحین با گردش براست و چپ رو بجناحین کوروش قرار بگیرند همینکه این حرکت اجرا شد قوای او بشکل سه سپاه مجزا از سه طرف برای احاطه آرایش کوروش به حرکت درمی آیند . با این روش طرفین بمسافت نزدیک بهم میرسند و بانتظار حادثه جنگ هر دو طرف مدتی دچار بهت و سکوت میشوند کوروش موقع را مناسب تشخیص داده سرود جنگی را که علامت قراردادی حمله بوده

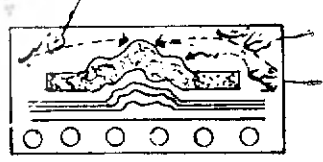
- علامت
- سواران
  - کمانداران
  - گوزن
  - میدان نبرد
  - پدینها
  - سوار

مرحله اول

مرحله دوم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

مرحله سوم

میخواند و تمام صفوف تکرار میکنند بلافاصله با قسمت سوار از پهلو بجناح چپ دشمن حمله میبرد و صفوف آنها را از هم میشکافد. اردوان با قسمت پیاده بدنبال او میرسد از چند نقطه وارد صورت بندی متلاشی دشمن شده و قوای این جناح را منهزم و مغلوب مینمایند.

از آنطرف فارنا کوس وارد شیر به محض اینکه ملتفت حمله کوروش میشوند مطابق دستوری که بآنها داده شده دسته های جماز را بجلو انداخته با قسمت سوار بطرف انتهای جناح راست دشمن حرکت میکنند رویت شترها از مسافت دور باعث رم خوردن اسب های سواران لیدی میشود و صفوف آنها را بهم میریزد. فارنا کوس از این پیش آمد ناگهانی استفاده نموده با عده سوار خود صفوف مختل دشمن را از پهلو مورد حمله قرار میدهد اردو شیر با عده پیاده بتعاقب او در رسیده از پشت سر دشمن را زیر باران تیر میگیرند از آنطرف ارا به های داسدار با يك حرکت سریعی از جبهه و پهلو بروی عده های هراسان دشمن میتازند و پس از مبارزه خونینی قوای جناح راست دشمن مضمحل و نابود میگردد باین ترتیب جناحین قوای کسرزوس از هر دو طرف بلاحفاظ میماند.

طبق دستور کوروش ابرادات فرمانده ارا به های خط اول همینکه جناحین خود را آزاد میبینند فرمان حمله صادر و باین فرمان تمام رانندگان مهای اسب ها را رها کرده بتاخت از جا کنده میشوند.

به محض حرکت ارا به ها پیاده نظام حمله با قدمهای سریعی بدنبال ارا به ها بحرکت درمی آیند و بدنبال آنها خطوط زوبین اندازان و کمانداران ارا به های داسدار در سر راه خود عده از ارا به های دشمن را واژگون نموده و جمعی را فرار میدهند ابرادات با چندین ارا به بقلب مصریها حمله ولی در این نقطه صفوف دشمن باندازه متر اکم و چسبیده بهم واقع شده که نمیتوانند برای عبور ارا به ها راه باز کنند و در اثر شدت حمله عده ای از افراد صفوف مقدم مصری در زیر ارا به ها پایمال میشود و شکاف عمیقی در جبهه دشمن ایجاد میگردد.

اما در اثر کثرت اجساد کشتگان و امواج حرکت پیاده های مصری غالب

ارابه ها برگشته و را کبین آنها بزمین پرتاب میشوند و ابرادات و همراهان او پس از مقاومت شجاعانه در میدان گشته میشوند عده های پیاده نظام حمله از پشت سر میرسند و در اولین هجوم جمعی از افراد خطوط مقدم مصریها را از پایا درمی آورند ولی بقیه صفوف مصری که از ارابه ها آسیبی ندیده اند از هر طرف با نیزه های بلند و شمشیر های پهن خود بحمله متقابله مبادرت میکنند و در پناه سپرهای بزرگ خویش پیاده نظام پارس را عقب میرانند. خطوط کمانداران و زوبین اندازان که پشت خط اول رسیده بودند چون از جنگ تن به تن میترسند با کمال بی نظمی بمقب برمیگردند.

در اینموقع پیاده نظام احتیاط و برجهای متحرك از پشت سر میرسند و را کبین آنها مصریها را زیر باران تیر قرار میدهند.

اما مصریها باز هم به حمله متقابله خود ادامه میدهند. در همین وقت کورش با عده سوار خود بمحل واقعه میرسد و فوراً ملتفت خطر میشود بلادرنك از جناح چپ مصریها دور زده سواره به پشت سر آرایش دشمن حمله مینماید گریزانت و گشتاسب در همین موقع با سواران پارس از دو طرف به پشت دشمن میرسند و در حمله کورش شرکت میجویند.

مصریها چون سوار نظام ایران را در پشت سر خود می بینند دست از جنگ کشیده بدور هم جمع میشوند و حلقه بزرگی تشکیل داده از هر طرف بمدافعه میپردازند نظر بر شادت و پایداری مصریها کورش راضی به گشتار آنها نمیشود و دستور میدهد که ازدور با تیرو زوبین اینقدر آنها را خسته و فرسوده کنند که حاضر بتسلیم بشوند.

کورش برای مشاهده وضعیت میدان نبرد شخصاً بخط برجهای متحرك میرود و بیالای یکی از برجهای برآمده و مشاهده میکند که غیر از عده های مصری اثری از قوای دشمن باقی نمانده. بالاخره مصریها هم حاضر بتسلیم میشوند و کورش آنها را مورد نوازش قرار میدهد در نزدیک دریا شهرها و زمینهای برای سکونت آنها معین مینماید که در آسیای صغیر اقامت گزینند.

چون شب رسیده بود و در اثر چند ساعت جنگ قوا بکلی فرسوده و خسته شده بودند کورش تعاقب دشمن را صلاح نمیبیند و آن شب را در شهر تمبره اردو میزند و قوای خود را امر باستراحت میدهد. سایر متحدین کزروس نیز منهزم و با استفاده از تاریکی شب متواری میشوند.

اینک قسمتی از یادداشتهای کز نفون ذکر میشود:

در نبرد تمبره از اردوی ایران سوار نظام پارس بهترین صفوف شناخته شد و امتیاز مخصوصی پیدا کرد بطوریکه امروزه هم (مقصود در زمان کز نفون است) سوار نظام ایران همان طرز تجهیزات زمان کوروش را حفظ نموده است.

ارابه های داسدار در این نبرد بحدی موفقیت پیدا کردند که بعد ها هم پادشاهان ایران در جزو قوای خود تعداد زیادی ارابه بکار بردند.

دسته های جمماز جز رم دادن اسب های سوار نظام لیدی بکار دیگری نخوردند.

از قوای متحدین کزروس فقط رشادت و پایداری مصریها مورد تحسین واقع شد مصریها پس از تسلیم شدن قسم یاد کردند که نسبت بکورش بزرگ وفادار باشند و در موقعی که با آسیای صغیر آمدم اخلاف مصریها را دیدم که هنوز در تحت حمایت دولت ایران زندگانی میکنند و نسبت بشهریاران ایران مطیع و منقاد هستند.

خلاصه روز بعد اردوی ایران بطرف سارد حرکت نموده و پس از چند روز راه پیمائی بدون برخورد بدشمن بحوالی سارد میرسند و بر طبق تحقیقاتی که بعمل میاید معلوم میگردد که کزروس با قوای مختصر خود بقلعه شهر پشاهنده شده و مصمم بدفاع است.

کوروش در خارج شهر اردو زده امر بمحاصره شهرداده و پس از چند روز قلعه سارد بتصرف قوای ایران درآمده و کزروس گرفتار میشود.

شاهنشاه هخامنشی از غارت شهر و کشتار مردم اکیدا ممانعت نموده و بطوریکه کز نفون و ژوستن مینویسد نسبت بکزروس از روی کمال فتوت و بزرگواری معامله میکند.

بنا بدستور کوروش اردو بداخل شهر انتقال یافته و بنا بر درخواست کروزوس چند نفر از افسران ارتش مامور تحویل گرفتن خزائن و اشیاء گرانبهای قصر ساظنتی و جمع آوری غنائم جنگ شدند و ثروت سرشار سارد بمرکز مملکت شاهنشاهی ایران حمل گردید (۵۴۶ ق.م.۰)

نتیجه کلی

میتوان عللی که باعث گردید ارتش ایران با وجود فزونی مشهود قوای دشمن فاتح و مظفر شود بشرح زیرین خلاصه کرد:

۱- اصولی که کوروش بزرگ در آن موقع بکار برده جزء اصول اساسی و تغییر ناپذیر جنگ است که هنوز پس از قرنها مورد توجه فرماندهان بزرگ میباشد.

۲- وفاداری و فداکاری افسران و افراد جمعی نسبت بشاهنشاه خود که سودای دیگری در سر نداشتند و اجرای فرامین شاهنشاه خود را جزو فریضه ملی و دینی خود میپنداشتند عامل موثری در فتح بوده است.

۳- داشتن روحیه عالی افراد ایران چیران کمبود تعداد افراد را نموده است .
خلاصه نتایج

استراتژیکی و تاکتیکی و جنگ تمبره فوق العاده مهم بوده زیرا این فتح نه فقط حاکمیت آسیای صغیر را بر کوروش مسلم میسازد بلکه کلید فتح آسیای غربی را هم بدست او میدهد .

چنانچه در این جنگ دولت لیدی با قوای مهمی که تجهیز نموده بود فاتح میشد مسیر تاریخ کشور باستانی بکلی تغییر مییافت و موقعیت بعدی کوروش در تأسیس دولت معظمی که تا آن موقع نظیر آن دیده نشده بود امری مشکل و محال بوده است. همین افتخارات و شئون تاریخ است که امروز مدرک شرافت و سند بزرگواری و افتخار بشمار میرود